

IZJAVA AKADEMSKEGA DRUŠTVA PRAVNIK V ZVEZI S POSVETOVALNIM REFERENDUMOM O EVTANAZIJI

V Sloveniji oblast izvira iz ljudstva. Vendar pa je v ustavni demokraciji ta oblast omejena. Temeljne svoboščine in človekove pravice pred voljo vsakokratne večine varuje Ustava Republike Slovenije. Opredeljevanje do predlaganih vprašanj posega v najvišjo vrednoto na piedestalu temeljnih svoboščin, ki je nedotakljivost človekovega življenja, zato terja tudi odziv pravnikov.

V Akademskem društvu Pravnik smo razočarani nad odločitvijo Državnega zbora Republike Slovenije, da se bomo do vprašanja o pomoči pri prostovoljnem končanju življenja opredeljevali na posvetovalnem referendumu, brez vsakršne resne strokovne in vsebinske razprave ter celo skupaj z drugimi pomembnimi vprašanji in volitvami v Evropski parlament. Gre za očiten primer zlorabe instituta neposredne demokracije. Opredeljevanje do tako pomembnega vprašanja, kot je življenje posameznika, se zdi politična igra in zloraba instituta posvetovalnega referenduma, kot bi se v senci tega pomembnega vprašanja zasledovalo neke druge cilje. O temeljnih svoboščinah in človekovih pravicah ni dopustno odločanje s preglasovanjem, niti ob zavedanju nezavezujočih posledic posvetovalnega referenduma.

Človekovo življenje kot najvišje pravno varovana svoboščina

Slovenije ne zavezuje noben mednarodni pravni akt, ki bi bil nad ustavo in bi državi ali njenim državljanom nalagal aktivno ravnanje pri posegu v nedotakljivost človekovega življenja. Nasprotno, iz preambule Splošne deklaracije človekovih pravic izhaja, da so človekove pravice vsakemu človeku prirojene in zanj neodtujljive. Posameznik si jih ne izbere sam in ne določi mu jih država. Država mu jih torej tudi ne more odvzeti.

Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah v 6. členu navaja, da ima vsak človek prirojeno pravico do življenja, ki mora biti zaščitena z zakonom. Konvencija o otrokovih pravicah v 6. členu ponovi, da ima vsak otrok neodtujljivo pravico do življenja. Nadalje v 23. členu poudarja, da mora duševno ali telesno prizadet otrok uživati polno in dostojno življenje v razmerah, ki jamčijo dostojanstvo, spodbujajo samozavest in olajšujejo njegovo dejavno udeležbo v družbi. Konvencija o pravicah invalidov v 10. členu potrjuje, da je vsakemu človeku prirojena pravica do življenja in morajo države sprejeti vse potrebne ukrepe, da invalidom enako kot drugim zagotovijo učinkovito uživanje te pravice.

Človekovo življenje je torej najvišje pravno varovana naravna danost. Ustava niti državi niti posamezniku ne nalaga dolžnosti za poseg v nedotakljivost človekovega življenja. Tako ni nihče dolžan sodelovati pri posegu v človekovo življenje. Ameriško vrhovno sodišče je že pred časom v zadevi Washington proti Glucksbergu, št. 521 U.S. 702 (1997), odločilo, da

ne obstaja pravica do pomoči pri samomoru, pravica do evtanazije, ali morda pravica do dostojanstvene smrti, ki bi bila varovana z ustavo.

Svetovna zdravstvena organizacija vztrajno in dosledno zavrača pristanek na evtanazijo ter pomoč pri samomoru za del medicinske dejavnosti na drugi strani pa spodbuja paliativo. Parlamentarna skupščina Sveta Evrope se je v Priporočilu 1418 (1999) in Resoluciji 1859 (2012) opredelila proti evtanaziji in pomoči pri samomoru. Listina Evropske unije o temeljnih pravicah v 2. členu določa, da ima vsakdo pravico do življenja. Evropsko sodišče za človekove pravice v Strasbourgu (ESČP) je v zadevi Pretty proti Združenemu kraljestvu (2002) odločilo, da pravice do življenja iz 2. člena Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic (EKČP) ni mogoče razlagati kot pravice (prostovoljno) umreti. V primeru Haas proti Švici (2011) pa je ESČP poudarilo, da pravica do zasebnega življenja iz 8. člena EKČP ne nalaga državi dolžnosti, da zagotovi posamezniku pomoč pri samomoru.

V zvezi s svoboščinami je smisel države le, da jih ne omejuje, ne pa, da vanje kakor koli posega

Poudarjamo, da v Sloveniji, zaradi neposrednega ustavnega varstva temeljnih svoboščin in človekovih pravic, ter omejitve oblasti, ki je vezana na ustavo in zakon, **nihče ne more zahtevati aktivnega ravnanja države (in posameznika) pri morebitnem posegu v nedotakljivost njegovega življenja. Ustava ne daje državi nobenih pristojnosti, da bi smela posegati v nedotakljivost človekovega življenja.** V Sloveniji na področju varstva pravice do osebne dostojanstva in varnosti ter pravic zasebnosti in osebnostnih pravic velja načelo, da je v prvi vrsti državi, pa tudi posameznikom, prepovedano vse, kar ni izrecno dovoljeno. To poudarja Ustavno sodišče v odločbi št. U-I-25/95. Zato je že po ustavi prepovedan vsak poseg v človekove pravice in temeljne svoboščine, ki varujejo človekovo osebno dostojanstvo, osebnostne pravice, njegovo zasebnost in varnost, razen tistih posegov, ki so izrecno dovoljeni. Akademsko društvo Pravniki meni, da z **zakonom možnosti takšnega poseganja ni mogoče dopustiti, saj gre za absolutno in najvišje varovano pravico**, ki je ni mogoče omejiti. Pri njej močnejši interes drugih po naravi stvari ne obstaja, zato takšno poseganje ni mogoče niti ob uporabi načela sorazmernosti.

Slovenska ustava ne dopušča nikakršnih posegov v temeljne svoboščine in človekove pravice, saj se te uresničujejo neposredno na njeni podlagi. Na podlagi 15. člena ustave je mogoče z zakonom urediti le način njihovega uresničevanja, vendar le, če tako določa ustava ali če je to nujno zaradi same narave posamezne pravice ali svoboščine. Naša ustava v 16. členu prepoveduje vsako, tudi začasno razveljavitev ali omejitev nedotakljivosti človekovega življenja, in sicer celo v vojnem ali izrednem stanju.

Pomoč pri smrti ne more biti del varovanja človekovega dostojanstva

Nedotakljivost človekovega življenja ne izvira iz gole norme, temveč je njena podstat utemeljena na človekovem dostojanstvu, podarjenem človeku davno pred ustavo. Kot izhaja iz stališča Ustavnega sodišča v odločbi št. U-I-109/10-11, je načelo spoštovanja človekovega dostojanstva kot posebno ustavnopravno načelo neposredno utemeljeno že v 1. členu ustave, ki Slovenijo določa kot demokratično republiko. V ustavni demokraciji je človek subjekt (in ne objekt) oblastnega delovanja, njegova (samo-)uresničitev pa je temeljni namen demokratične ureditve.

Usmrtitev ne more biti humano dejanje niti ne odraža morebitne visoke ravni razvitosti neke družbe. Ne pomeni posega v avtonomijo posameznika in samoodločanja, niti akta usmiljenja, pač pa spodkopava tisto temeljno svoboščino in človekovo pravico, iz katere izhajajo vse ostale. Z drugimi besedami, storitev samomora ni človekova pravica, čeprav samo dejanje samomora ni kaznivo dejanje. Napeljevanje k samomoru in pomoč pri samomoru pa je po veljavnem kazenskem zakoniku kaznivo dejanje (120. člen). Odločanje na posvetovalnem referendumu, na katerega zakonodajalec sicer ni pravno vezan, posega v samo bit obstoječe pravne, etične in moralne ureditve v Sloveniji in to brez resne strokovne razprave, analiz raznovrstnih posledic takšne nove ureditve in pojmovanja pravice do življenja. Zaslediti tudi ni mogoče celovite primerjalne študije tega področja, kjer so prikazane različne izkušnje držav s predlaganim institutom. Sprašujemo se, kaj bi dolgoročno prineslo tovrstno pojmovanje življenja, za različne udeležence v morebitnih postopkih – na vse to država ni zagotovila nikakršnih poglobljenih in strokovnih odgovorov. Namesto promoviranja evtanazije, pomoči pri samomoru oz. prostovoljnem končanju življenja bi od države pričakovali, da najprej zagotovi ustavne pravice, da je Slovenija socialna država (2. člen), ki varuje človekovo dostojanstvo (21. člen) in pravico do zdravstvenega varstva (51. člen). Naj država zagotavlja avtonomijo posameznika na način, da bo posameznicam in posameznikom omogočala dostopno dolgotrajno oskrbo, različne oblike oskrbe v skupnosti in paliativno oskrbo.

V dolžnosti države, da na svojem ozemlju vsakomur, tudi iz javnih sredstev nudi zdravstveno varstvo, se skriva še ena pravna past morebitne dovolitve posega v človekovo življenje. Ob prezrtih težavah zdravstvenega sistema, vključno z nego in oskrbo starejših ter onemoglih, in sistemsko neurejenem področju paliative, ima država znaten finančni interes za zmanjšanje stroškov zdravstvenega varstva. Posledično na strani države ni mogoče (onkraj razumnega dvoma) izključiti elementa zasledovanja koristi, ki visi nad idejo o ustavno neskladni ureditvi, na katero se nanaša referendumsko vprašanje.

Ljubljana, maj 2024